Skultéty Csaba

Keresztapám, Mécs László

Zsenge éveimre visszatekintve, a szűk baráti körünkhöz tartozó papköltő egyike volt azoknak a felnőtteknek, akiknek a szeretete vett körül, mintegy keretét szolgáltatva ezeknek az életet meghatározó esztendőknek. Keresztapám volt, hittant is, az iskolában, tőle tanultam először. A gyerekkor kaleidoszkópján mások is csillámlanak, de egyéniségével, családtagjaimon kívül, valószínűleg ő hagyta bennem a legmélyebb nyomot. Kár, hogy életem későbbi szakaszában ennek nem lett folytatása. Őt ragadom ki életem első tíz esztendejéből, amely egybeesett az ő papi és költői munkásságának termékeny fiatal éveivel. A „Harminc felé közeledel" korszaka volt ez, az az 1920-tól 1931-ig terjedő idő Nagykaposon, amikor Mécs László költői tevékenysége kibontakozott. Ekkor kerültek a *Hajnali harangszó*, a *Rabszolgák énekelnek*, a *Vigasztaló*, *Az ember és az árnyéka* és az *Üveglegenda* versgyűjtemények előbb a felvidéki olvasó, majd a széles magyar nagyközönség elé. Nagykaposról el-elindulva járta Mécs László — „kóborló elődje, Tinódi Sebestyén" módjára — a feldarabolt régi magyar világot, hogy a parázs — már „amennyi ereje van az igricszónak" — ne aludjék ki.

1920 szilveszterének és 1921 újesztendő napjának éjszakáján születtem, mint Petőfi Sándor. Csakhogy nálam ebből kisebb bonyodalmak is lettek. A szüleim igen habozhattak, hogy milyen dátummal kerüljek az anyakönyvbe. Amikor egyszer kivonatra volt szükségem, kiderült, hogy az 1921-es anyakönyvben szerepelek, eredetileg a január elsejei születési dátummal, amit néhány nappal később az óesztendő december 31-re helyesbítettek. Így lettem „1920-as", hogy ebben az ingadozva hozott döntésben volt-e szerepe keresztapámnak, nem tudom, de valószínűnek tartom. Ő, a huszonöt éves premontrei szerzetes, február elején keresztelt meg a kis plébániatemplomban. A párizsi béketárgyalások időszakában vagyunk. Ötödik gyerekként születtem, az előző négynek „normális", azaz a keresztény világban nemzetközinek számító keresztneve volt. Az én esetemben azonban a szüleim már hazafias meggondolásból döntöttek. Így kaptam az akkoriban még igen ritkának számító *Csaba* nevet, tiltakozásul — ahogy akkor hitték — az ideiglenes cseh megszállás ellen. A hirtelen szlovákká vált polgári és egyházi közigazgatás buzgó szlovákosítási hajlamát és egyben helyesírási zavarát mutatja, hogy az idegen nyelvekre való áttételre nemigen alkalmas nevem szlovákos írásmóddal, a mekcseny ékezettel, mint „caba" került be a községi és plébániai anyakönyvbe (a községi a második világháborúban elpusztult). A keresztelő pap és egyben keresztapám a következő megjelöléssel szerepel: „Ladislav Martoncik". Ez a lelkész születési nevén Martoncsik József, szerzetesi nevén Martoncsik László, mint költő pedig Mécs László volt.

Mindez Nagykaposon történt. Ung megyének ez a délnyugati járási székhelye a két évvel korábban kikiáltott, de békeszerződésileg lefektetett határral még nem rendelkező új államalakulathoz, Csehszlovákiához került. Azon belül Szlovákiához. Így esett, hogy Nagykaposon az új hivatalos nyelv a szlovák lett, a 17 kilométerre keletre levő megyeszékhelyt, Ungvárt viszont Kárpátalja fővárosává léptették elő cseh és ruszin hivatalos nyelvvel. (A magyarnak, mint az ott élő „kisebbség" nyelvének a használatát, itt is, ott is megengedték.) Ez a hivatalos nyelvbeli felosztás bennünket a szomszédos és megszokott Ungvárról a jóval távolabbi Kassára irányított át. Nagykapos színmagyar volt, a nyelvhatár a községtől közvetlenül északra — majd Ungvár felé még északabbra kanyarodva — húzódott. Jellegzetes falusias, sáros mezővároska képét nyújtotta az Alföldnek ezen az északkeleti nyúlványán. Utcái akkor kaptak járdát. A távoli Cseh- és Morvaországból többnyire akaratuk és óhajuk ellenére odahelyezett új cseh hivatalnokok megrettentek, hogy hová sodorta őket a sors. Amikor aztán, évek múlva, máshová kellett átköltözniök, jelképesen és valóságban is könnyeket hullattak, annyira otthonossá váltak ebben a minden provincializmusával kedélyességet és melegséget sugárzó, társadalmában, éppen cseh hatásra, fokozatosan demokratizálódó magyar vidéki életben.

De Nagykaposról még valamit el kell mondanom, mert tárgyunkhoz tartozik. A község három falu egyesüléséből keletkezett. Középen volt az eredeti Nagykapos, enyhén kanyargó „járási székhelyes" főutcájával, hivatalokkal, főleg zsidó kereskedők kis üzleteivel, elszórva néhány orvos és ügyvéd cégtáblájával (utóbbiak között volt apámé is), patikával, egyszóval rangja néhány kellékével. Ős törzsökös református parasztságának templomával. Keletről hozzácsatolódott a teljesen paraszt és református Ungcsepely, saját kis templommal és pappal. A két parókián elevenen élt Sárospatak szelleme, olyannyira, hogy vagy tizenöt éves koromban a nagykaposi lelkészt, Magda Sándort református püspökké választották. (Pápista püspöki rezidenciák képével az agyamban — az ungváriból kiindulva —, valahányszor elhaladtam szerény otthona előtt, kissé mindig csodálkoztam, hogy ebben a házban püspök lakik.) A megnagyobbodott Nagykapos harmadik alkotóeleme a főutca nyugati folytatása: Kiskapos volt. Azelőtt premontrei birtok, katolikus és szegényebb, nagyobb gyermekáldású paraszt- és kisiparos családokkal. (Ezek egyikéből született, innen indult szellemi diadalútjára másfél évszázaddal ezelőtt Erdélyi János.) Itt állt a premontrei rend birtokában maradt katolikus templom és plébánia. Itt lelkészkedett és írt tíz évig Mécs László.

Szüleim igen melegen fogadhatták a huszonöt éves korban odakerült buzgó és mozgékony új papot, és igen hamar összebarátkozhattak vele, ha alig néhány hónappal letelepedése után máris megkérték, hogy legyen születendő gyerekük keresztapja. Apámat és anyámat azóta is csak komának és — ami mindig vidáman és élcelődően hangzott — kománénak szólította. Állandóan bejáratos volt hozzánk. Mivel legtöbb ügyes-bajos dolgában is előttünk kellett elmennie, megszokott dolog volt, hogy ha tehette, betért. Sétapálcával járt, ahogy az akkor divat volt. Ha engem meglátott — akár az udvaron, a verandán vagy az utcán —, közelebb hívott és görbebotjával, tréfálkozva, a nyakamnál fogva magához húzott. Ugyanúgy mi is sokat jártunk hozzá. A megült József-napokról, amelyekből természetesen kimaradtam, csak hallomásból tudok. Emlékeim között azonban eleven még néhány nála töltött vacsora. Ezeken ott ült, járt-kelt, kínált a pap fiánál lakó édesanya, akire mint a melegszívű, örökké mosolygó Anna nénire emlékszem, aki sohasem tudta levetni egy-két kedves mikszáthi alakra emlékeztető hernádszentistváni tótos kiejtését. Mivel én is ugyanúgy szerettem anyámat, gyerekként is megéreztem, amit később hallottam és olvastam, hogy a „királyfi három bánata" közül miért a harmadik, az édesanya pótolhatatlansága és az örök, törleszthetetlen gyermeki adósság tudata a legfájdalmasabb. Ezen vacsorák egyikére vissza kell még térnem.

A barátság és a komaság számomra kisebb sorsfordulói következménnyel járt iskolai beíratásomkor. Nagykaposon volt egy állami elemi iskola (szlovák és magyar párhuzamos osztályokkal) és egy — magyar nyelvű — református egyházi iskola. Mécs „rábeszélte" szüleimet, hogy ne a közeli állami magyarba, hanem a távoli kiskaposi templom és plébánia mellett levő katolikus — a reformátushoz hasonlóan teljesen magyar — elemibe adjanak be. Itt ő, Mécs tanította a hittant. Így történt aztán, hogy a szomszédban lakó játszótársaimtól eltérően, akiknek az egy ugrásra levő iskolája tágas, modern épület volt, én nap nap után négyszer végigbandukoltam a főutcán a kiskaposi elemibe, illetve vissza: reggel nyolckor kellett ott lennem, tizenkettőkor hazaengedtek ebédre, kettőtől négyig aztán megint ott gubbasztottam az egytermes egytanítós, szegényes iskola padsorában, nem is az „államiakat" irigyelve, hanem azokat a velem egyirányba poroszkáló „reformátusokat", akik már a feleutam előtt célhoz értek. Ahogy ma visszatekintve, Mécset fiatal emberi mivoltában látom, a „katolikus" jellegen kívül szociális pedagógiai megfontolásai is lehettek. A kiskaposi iskolába csak szegény paraszt- és kis-